

MALTA

QORTI TA' L-APPELL

S.T.O. PRIM IMHALLEF

SILVIO CAMILLERI

ONOR. IMHALLEF

GIANNINO CARUANA DEMAJO

ONOR. IMHALLEF

NOEL CUSCHIERI

Seduta tal-5 ta' Dicembru, 2014

Appell Civili Numru. 105/2008/1

**Ġużeppla Portelli u b'digriet tat-2 ta' Ottubru
2014 il-ġudizzju ġie trasfuż għal fuq isem
Lourdes Piscopo stante l-mewt ta' Ġużeppla
Portelli fil-mori tal-kawża**

v.

**Belignia Portelli, Michael Portelli, Angelo
Portelli, Joseph Portelli, Pawlu Portelli, Mary
Lourdes Mifsud u Rita Theuma**

1. Dan huwa appell tal-attriċi u appell incidentali tal-konvenuti minn sentenza mogħtija fl-1 ta' Marzu 2011 mill-Qorti tal-Magistrati (Għawdex), Ġurisdizzjoni Superjuri, Sezzjoni Ġenerali, li laqgħet talba tal-attriċi billi iddikjarat illi firma suppost tal-attriċi li tidher fuq dokument fil-fatt hija falza u ma hijjex firma tal-attriċi, u għalhekk dak id-dokument ma jorbotx lill-attriċi, iżda ċaħdet talba oħra tal-attriċi biex jiġi dikjarat li firem oħra ta' terzi fuq l-istess dokument huma wkoll foloz.
2. L-attriċi fetħet din il-kawża biex tħassar kitba privata li turi illi l-istess attriċi u terzi qegħdin iċedu sehemhom minn kirja favur l-awtur tal-konvenuti għax l-attriċi tgħid illi l-firem tagħha u ta' terzi fuq il-kitba huma foloz. Il-konvenuti ressq u l-eċċezzjoni, fost oħrajn, illi l-attriċi minħabba l-istat mentali tagħha ma għandhiex il-kapaċità legali li tiftaħ il-kawża u ressq wkoll l-eċċezzjoni ta' preskrizzjoni taħt l-art. 2143 tal-Kodiċi Ċivili.
3. L-ewwel qorti fissret hekk il-fatti tal-kawża u r-raġunijiet li wassluha għad-deċiżjoni tagħha:

“Din il-kawża saret wara li fit-12 ta' Novembru 2007 l-attriċi pprezentat kawża kontra d-Direttur tal-Uffiċċju Kongunt (Ġużeppa Portelli vs Direttur Uffiċċju Kongunt – rikors 127/2007) fejn qiegħda tikkontesta l-

fatt li s-sid (il-Gvern ta' Malta), wara l-mewt ta' ħuha Emmanuel Portelli, irrikonoxxa bħala inkwilina lil martu Belignia Portelli. L-attriċi tippretendi li hi kellha tiġi rikonoxxuta bħala inkwilina peress li fid-data tal-mewt ta' missierha, Angelus Portelli, kienet tgħix miegħu f'dan il-fond. Fir-rikors ġuramentat kienet ippremettiet li "xi żmien wara l-mewt ta' Angelus Portelli din l-krija daret fuq Emanuel Portelli. Dan minkejja illi kien hemm korrispondenza sabiex il-kirja ddu kemm fuq Emanuel Portelli kif ukoll fuq l-attriċi Ġużepa Portelli".

"L-attriċi hi xebba u għandha disgħa u tmenin (89) sena, u fl-2007 bdiet tgħix ma' Paul u Lourdes konjuġi Piscopo fid-dar tagħhom in-Nadur. L-attriċi trabbiet fil-fond 13, Triq Għajn Qasab, Nadur, Għawdex u wara l-mewt tal-ġenituri baqgħet tgħix fil-fond in kwistjoni. L-istat ta' saħħa tal-attriċi ma kienx jippermettilha li tkompli tgħix waħedha.

"Eċċezzjoni ta' illeġittimità tal-attriċi.

"Il-konvenuti jsostnu li l-attriċi m'għandhiex il-kapaċità mentali u fiżika sabiex tippreżenta kawża. L-artikolu 781(b) tal-Kap. 12 jipprovdi li:

""M'humie x kapaċi joqgħodu f'kawża bħala atturi jew konvenuti:

"(a) *omissis*

"(b) il-persuni furjużi jew moħhom marid u kull persuna oħra li ma jkollhiex l-eżerċizzju jew l-amministrazzjoni libera tal-jeddijiet li fuqhom tkun il-kawża, ħlief fil-persuna ta' dak li skond il-liġi jkollu f'idejh dik l-amministrazzjoni, jew ta' kuratur *ad litem*."

"Jekk eċċezzjoni simili tintlaqa' twassal għan-nullità tal-atti. Eċċezzjoni li tista' tiġi sanata bil-ħatra, mill-qorti li tkun qiegħda tisma' l-kawża, ta' kuratur *ad litem* wara rikors li jsir minn kull min ikollu interess (artikolu 783 tal-Kap. 12).

"Il-psikjatra Dr Anton Grech, maħtur mill-qorti permezz ta' digriet li ngħata fis-16 ta' Jannar 2009 (*fol.* 16), fir-rapport għamel dawn l-osservazzjonijiet dwar l-attriċi:-

""• "She had good long term memory";

""• "She had good concentration; she was capable to say the day of the week backwards";

""• "She was capable to recognize persons";

""• "Her mood was euthymic. She did not have any biological features of affective disorder";

""• "She did not have any abnormalities of thought or perception".

"Il-perit mediku kkonkluda: "Ms Ġużepa Portelli has some inability to register new information that is probably compromised further when she is anxious. Otherwise I did not find evidence of other abnormalities

in her cognitive state". Meta xehed in eskussjoni spjega li l-attriċi tbat minn "*poor short term memory*, tinsa l-affarijiet malajr. Dan kawża tal-età avvanzata li għandha. Dan jista' jkun l-ewwel pass għall-iżvilupp ta' *dementia*" (fol. 36), u "Għaliġa l-attriċi qiegħda fi stat *border line* fis-sens illi ma hijiex mentalment perfetta, però lanqas qiegħda f'kundizzjoni li jiena nikklassifikaha bħala fi stat ta' *dementia* severa. Dan ma huwiex każ fil-fehma tiegħi illi kieku jimmerita l-interdizzjoni tal-attriċi". M'hemmx dubju li minhabba l-età avvanzata u l-istat ta' saħħa, xi ħadd irid jassisti lill-attriċi fl-amministrazzjoni ta' ġidha. Ma jfissirx li għaliex l-attriċi hi debboli allura m'għandhiex dritt li jiġu salvagwardati l-jeddijiet tagħha. Huma l-konjuġi Piscopo li qegħdin jieħdu ħsieb l-interessi tal-attriċi. Fil-fatt għas-seduti kien jidher Paul Piscopo u mill-atti jirriżulta wkoll li kien qiegħed jippreżenta atti ġudizzjarji għall-attriċi. Mill-provi ma rriżultax li l-attriċi qiegħda tbat minn mard tal-moħħ. Lanqas ma jirriżulta li hemm digriet tal-qorti volontarja li ordna l-inabilitazzjoni jew interdizzjoni tagħha, u li kien iwassal sabiex l-attriċi tiġi svestita mill-esercizzju jew l-amministrazzjoni libera tal-jeddijiet li fuqhom tkun il-kawża. Il-fatt li għandha bżonn l-għajnuna ta' ħaddieħor sabiex tħares l-interessi tagħha ma jfissirx li m'hijix kapaci li toqgħod f'kawża. Hu veru li fis-seduta tat-2 ta' Settembru 2009 xehdet li "Però jiena ma nafx li għandi l-kawża l-qorti. Jiena ma nafx li għamilt kawża l-qorti biex inżomm il-post. Nerġa' nirrepeti però: il-post jiena rridu. Il-post tiegħi. Ħadd ma żammni milli mmur fih" (fol. 66). Madankollu hu veru wkoll li l-attriċi għamlitha ċara li trid iżżomm il-post u li lill-perit mediku kienet qattlu li hemm kawża dwar il-fond.

"Għalhekk il-qorti ser tiċċad l-ewwel żewġ eċċezzjonijiet.

"Eċċezzjoni li l-azzjoni tal-attriċi hi preskritta skond l-artikolu 2143 tal-Kodiċi Ċivili.

"Permezz tat-tielet eċċezzjoni l-konvenuti jsostnu li l-azzjoni tal-attriċi hi preskritta skond l-artikolu 2143 tal-Kodiċi Ċivili li jipprovdi:-

""L-azzjonijiet kollha, reali, personali, jew misti jaqgħu bil-preskrizzjoni għeluq tletin sena, u ebda opposizzjoni għall-preskrizzjoni ma tista' ssir minhabba n-nuqqas ta' titolu jew ta' bona fidi."

"Skond l-artikolu 2137 tal-Kodiċi Ċivili, il-preskrizzjoni tibda tiddekorri minn dak in-nhar li l-azzjoni tista' tiġi eżerċitata. L-iskrittura għandha d-data tal-25 ta' Ġunju 1978 filwaqt li l-kawża ġiet preżentata fis-27 ta' Ottubru 2008.

"Għar-raġunijiet li jissemmew iktar 'il quddiem, l-attriċi ma kenitx taf b'din l-iskrittura. Għalhekk il-preskrizzjoni ma setgħetx bdiet tiddekorri qabel din l-iskrittura ġiet preżentata fil-kors tas-smiġħ tal-provi fil-kawża 127/2007.

"Għalhekk din l-eċċezzjoni ser tiġi miċħuda wkoll.

"Fil-meritu.

"Fil-fehma tal-qorti l-kawża odjerna saret inutilment, in kwantu l-kwistjoni dwar jekk il-firma ta' Giuseppa Portelli fl-iskrittura datata 25 ta'

Ġunju 1978 saritx mill-attriċi setgħet faċilment ġiet trattata u deċiża fil-kawża numru 127/2007 li issa qiegħda tistenna l-eżitu ta' din il-kawża. F'dik il-kawża l-iskrittura in kwistjoni, jew aħjar kopja tagħha, ġiet preżentata minn Raymond Bonnici, *property manager* tal-Kurja. Fl-artikolu 634 u 635 tal-Kap. 12 insibu r-regoli dwar firem u sinjali b'salib flok firem, u x'jiġri meta tiġi kontestata firma. Meta l-attriċi xehdet fit-12 ta' Novembru 2008 iddikjarat li l-firma Giuseppa Portelli li hemm fl-iskrittura tal-25 ta' Ġunju 1978 m'hijiex tagħha u wara qalet "... ma naħsibx li hija tiegħi" (*fol.* 49). L-attriċi ma kellhiex għalfejn toqgħod tagħmel kawża sabiex tikkontesta li l-firma Ġużepa Portelli saret minnha.

"Mill-provi jirriżulta li l-Uffiċċju Kongunt, wara l-mewt ta' Emanuel Portelli, irrikonoxxa lil martu (Beligna Portelli) bħala inkwilina. Mill-atti jirriżulta li dan sar b'applikazzjoni tal-provvedimenti tal-Kap. 199. Mill-provi jidher li l-kirja li kellu Michelangelo Portelli kienet ta' fond rustiku, fis-sens li r-razzett kien intiż għall-abitazzjoni ta' dawk li jieħdu ħsieb bil-ħidma u xogħol tagħhom tal-koltivazzjoni tar-raba'. Għalhekk fil-fehma tal-qorti jidher li f'dan il-każ japplikaw il-provvedimenti tal-Kap. 199.

"L-attriċi qalet li ma ffirmatx id-dokument in kwistjoni. Il-konvenuta Rita Theuma xehdet li twieldet fl-1964 u li kienet għamlet it-*typing* tad-dokument oġġett ta' din il-kawża. Qalet ukoll li "... dan id-dokument kien ġie ffirmat miz-zija Peppina u Carmelo Portelli, li hu z-ziju l-kbir fost l-aħwa, fil-presenza ta' Dun Karm Portelli, ommi u missieri. Jien kont preżenti. Konna qegħdin fid-dar fejn tgħix Peppina fil-bitħa. Nik-konferma li l-papà kellu sitt aħwa, dawk li ffirmaw l-iskrittura. Jiena tnejn biss rajthom jiffirmaw l-iskrittura, Carmelo Portelli u z-zija Peppina" (*fol.* 129). Il-qorti għandha d-dubji serji kif Rita Theuma, li fl-1978 kien għad għandha biss 14-il sena, għadha tiftakar xi ħaġa bħal din. Dan iktar u iktar meta fir-risposta ġuramentata l-konvenuti, inkluż Rita Theuma, iddikjaraw li xhieda tal-firem tad-dokument in kwistjoni huma biss Beligna Portelli u Kanonku Dun Antonio Borg. Għalkemm Beligna Portelli qalet li kienet preżenti meta l-attriċi ffirmat l-iskrittura, in kontro-eżami l-ewwel qalet li ma kienx ġie iffirmat xi dokument bejn l-aħwa dwar il-fond in kwistjoni u eżatt wara li ma kenitx taf (*fol.* 142).

"Il-perit ġudizzjarju Dr Juliana Scerri Ferrante esprimiet il-fehma li l-firma Ġużepa Portelli li hemm fl-iskrittura oġġett tal-kawża probabbilment ġiet falsifikata. Waslet għal din il-konkluzjoni wara li rat il-karta tal-identità tal-attriċi numru 65521G u karta ta' identità, iktar antika, bin-numru 174121. Sfortunatament illum l-attriċi m'hijiex f'kundizzjoni ta' saħħa li tiffirma. M'hemmx dubju li anke mad-daqqa ta' għajn il-firma tal-attriċi fil-karta tal-identità 1741219 hi għal kollox differenti minn dik li tidher fl-iskrittura tal-25 ta' Ġunju 1978. Il-firma fil-karta tal-identità 174121 presumibilmment saret fis-snin sebgħin meta tikkunsidra li l-Att dwar il-Karti tal-Identità (Kap. 258) kien daħal fis-seħħ fl-1 ta' Ġunju 1976. Il-perit ġudizzjarju Dr Juliana Scerri Ferrante rat ukoll il-karta tal-identità numru 65521G li kienet valida mit-22 ta' Frar 2002 sat-30 ta' Settembru 2006. Il-qorti rat kopja ta' dan id-dokument għalkemm ma ġiex preżentat mill-attriċi man-nota tad-19 ta' Ottubru 2010. Il-firma fuq

dan id-dokument tidher ukoll differenti minn dik li hemm fl-iskrittura in kwistjoni, u tvarja wkoll minn dik fuq il-karta tal-identità numru 174121. Għalkemm hu minnu li idejalment kienu jiġu prezentati iktar dokumenti uffiċjali bil-firma tal-attriċi, però l-firma Ġużepa Portelli li hemm fl-iskrittura tal-25 ta' Ġunju 1978 hi tant differenti minn dik li tidher fil-karta tal-identità 174121 li l-qorti hi moralment konvinta li l-attriċi m'hijjex l-attriċi ta' dik il-firma.

“Hemm ċertezza li wara l-mewt tal-ġenituri, l-attriċi baqgħet tgħix fil-post. F'ittra datata 16 ta' Mejju 1996 mibgħuta mill-konvenuta Beligna Portelli lill-Uffiċċju Kongunt ikkonfermat li fid-dar kienet għadha tgħix l-attriċi: “U twieldet go dik id-dar flimkien ma' hutha kollha inkluż Emanuel Portelli, u baqgħet tgħix fiha anke wara li hutha kollha iżżewġu u wara anke l-mewt tal-ġenituri tagħhom, fejn għadha tgħix hemmhekk sallum”. FI-1978, meta suppost l-attriċi iffirmit id-dokument in kwistjoni, Emanuel Portelli kien diġà miżżewweġ lil Beligna Portelli u huma kienu jgħixu f'dar fi Triq il-Mitħna l-Qadima, Nadur, Għawdex. Madankollu jidher li Emanuel Portelli kellu interess li l-kirja tinqaleb f'ismu, minkejja li kien miżżewweġ u kien igħix band'ohra. Kien b'señh minn Awissu 1978 li r-riċevuta tal-kera bdiet toħroġ f'isem Emanuel Portelli. Mill-provi ma jirriżultax bl-iktar mod ċar kif l-attur [*recte*, Emanuel Portelli, awtur tal-konvenuti] wassal sabiex ikkonvinċa lill-awtoritajiet ekklesjastiċi sabiex jirrikonoxxuh bħala inkwilin.

“Permezz ta' ittra datata 3 ta' Marzu 1979 Emanuel Portelli baġhat igħarraf lil ċertu Dun Karm li:

““Jiena ħassejt il-bżonn li għandi ninformak fuq ir-razzett li qegħdin fih oħti Ġużepa u jien, għaliex Mikiel oħt [*sic*] Maria qalli li ġie fejnek u qal li int għidtlu li lili u lil oħti Ġużepa u lil ħija Karmnu se tkeċċina 'l barra u tagħtih lilu kollu ċens perpetwu. Għalhekk aħna nħossuna inkwetati ħafna b'dan il-kliem. Aħna nħossu li twelidna hemm ġew u għadna ngħixu hemm ġew, għandna kull dritt li nibqgħu ngħixu hemm ġew daqs kemm għandhom dritt huma. Ngħidlek ukoll li jekk kemm-il darba tagħmel xi ħsieb li r-razzett fejn noqgħod jien u oħti trid tbigħulna aħna nixtruh.”

“Minn din l-ittra jirriżulta li terzi kienu qegħdin jipprovaw jixtru l-proprjetà.

“*F'affidavit* li għamlet l-attriċi fil-15 ta' Jannar 2008 xehdet:

““Naf li wara l-mewt ta' missieri l-kirja kienet daret fuq ħija Emanuel iżda ħija naf li anke kellem avukat sabiex il-kirja tiġi fuqi u fuqu. L-avukat li kien kellem kien l-avukat Michael Grech illum mejjet. Naf li kienet inkitbet xi ittra dwar dan.”

“Ir-realtà hi li wara l-mewt tal-ġenituri, l-attriċi kellha kull dritt bis-saħħa tal-liġi li tibqa' tgħix fil-fond in kwistjoni u tiġi rikonoxxuta bħala inkwilina. Il-qorti ma tistax tifhem x'raġuni seta' qatt kellha l-attriċi li tirrinunzja għad-dritt ta' inkwilinat. Il-konvenuti jsostnu li sar hekk għaliex l-attriċi ma reditx tħallas il-kera. Però mill-provi rriżulta li l-attriċi kienet qiegħda

tħallas kera. Hu stramb ukoll kif Emanuel Portelli, wara li Ġużepa Portelli suppost iffirmit l-iskrittura tal-25 ta' Ġunju 1978, fl-ittra tat-3 ta' Marzu 1979 qal li hu u oħtu (l-attriċi) kienu interessati li jixtru l-proprjetà. Jekk il-firma Ġużepa Portelli hi tal-attriċi, jistona wkoll kif fit-12 ta' Awissu 1991 Maria Camilleri, neputija tal-attriċi, baġħtet ittra lill-Kurja fejn iddikjarat:

““Kellna biċċa art fi Triq Ix-Xagħra ta' Wied Binġemma fin-Nadur li kienet f'idejn iz-ziju tiegħi Emanuel Portelli. Parti minnha ħadha l-gvern biex jibni l-plots. Jekk jogħġbok tista' tgħidilna r-razzett u dak li fadal huwiex f'idejkom jew ħadux il-gvern? Qed niktiblek ħalli, fil-każ li għadu għandkom, aħna nixtiequ nixtruh. Jekk inhu hekk għidli x'għandi nagħmel.”

“Wara li l-qorti qieset iċ-ċirkostanzi li jissemmew hawn fuq, hi tal-fehma li fuq bażi ta' probabilità l-firma Ġużepa Portelli fuq l-iskrittura tal-25 ta' Ġunju 1978 m'hijjex tal-attriċi. F'kull każ il-qorti qiegħda tagħmilha ċara li din id-deċizzjoni ma tfissirx li l-posizzjoni ta' Beligna Portelli qiegħda tiġi preġudikata, kwistjoni li għad trid tiġi determinata fil-kawża l-oħra Ġużepa Portelli vs Direttur Uffiċċju Kongunt (rikors numru 127/2007).

“Għal dak li jirrigwarda t-talba relatata mal-firem ta' Maria Muscat u Maria Portelli fl-iskrittura in kwistjoni, fil-fehma tal-qorti din hi materja li ma tista' tagħti l-ebda benefiċċju lill-attriċi. L-istess japplika fir-rigward tal-ilment li l-iskrittura m'hijjex iffirmita mill-werrieta kollha ta' Michelangelo Portelli. Fil-fehma tal-qorti kieku irriżulta li l-attriċi ffirmit l-iskrittura ma setgħet tieħu l-ebda benefiċċju mill-fatt li l-iskrittura ma tkunx ġiet iffirmita mill-werrieta kollha ta' Michelangelo Portelli u li xi firem m'humix ta' wħud mill-werrieta tiegħu.”

4. Wara li għamlet dawn il-konsiderazzjonijiet l-ewwel qorti qatgħet il-kawża hekk:

- “1. Tiċħad l-ewwel u t-tieni eċċezzjoni;
- “2. Tiċħad it-tielet eċċezzjoni;
- “3. Tiddikjara li l-attriċi m'għandhiex interess ġuridiku sabiex tattakka l-firem ta' persuni oħra li hemm fl-iskrittura tal-25 ta' Ġunju 1978 u l-fatt li mhux il-werrieta kollha ta' Michelangelo Portelli ffirmit l-iskrittura;
- “4. Tiċħad l-eċċezzjonijiet l-oħra tal-konvenuti u tiddikjara:-
 - “i. Il-firma Ġużepa Portelli li tidher fl-iskrittura datata 25 ta' Ġunju 1978 m'hijjex tal-attriċi;
 - “ii. Tiddikjara li l-iskrittura datata 25 ta' Ġunju 1978 ma torbotx lill-attriċi.

“Tordna li l-ispejjeż ikunu kollha a karigu tal-attriċi minħabba li din il-kawża saret inutilment, b'dan li l-ispejjeż relatati mal-perizja ta' Dr

Juliana Scerri Ferrante hi a karigu tal-konvenuti, peress li dan l-eżerċizzju kien xorta jkollu jsir kieku din il-kawża ma saritx.”

5. Minn din is-sentenza appellaw kemm l-attriċi u kemm, permezz ta' appell inċidentali, il-konvenuti. Peress illi l-aggravji tal-konvenuti jolqtu l-leġittimazzjoni attiva tal-attriċi kif ukoll il-preskrizzjoni estintiva, b'mod illi jekk jintlaqgħu dawn l-aggravji l-kawża tieqaf hawn, il-qorti sejra tibda billi l-ewwel tqis l-appell inċidentali tal-konvenuti.
6. L-ewwel aggravju tal-konvenuti jolqot iċ-ċaħda tal-eċċezzjoni tagħhom illi l-attriċi ma hijiex kapaċi toqgħod f'kawża minħabba mard tal-moħħ, viz. minħabba demenzja senili. Biex isaħħu l-argument tagħhom illi l-attriċi tbatu minn demenzja l-konvenuti jelenkaw diversi episodji fejn l-attriċi wriet konfużjoni jew nuqqas ta' memorja.
7. Huwa minnu illi l-espert psikjatra mqabbad mill-ewwel qorti wkoll qal illi l-istat mentali tal-attriċi ma huwiex wieħed perfett u illi bdiet turi sintomi ta' demenzja inċipjenti. Madankollu, fil-fehma tal-espert, dawn is-sintomi ma humiex gravi biżżejjed biex iċaħħdu lill-attriċi mill-kapaċità li toqgħod f'kawża mingħajr l-għajnuna ta' kuratur. L-espert qal ukoll illi ċerti sintomi jistgħu wkoll ikunu riżultat ta' ansjetà aktar milli ta' demenzja, tant illi, bi twegiba għal mistoqsija li saritlu għall-eskussjoni, wieġeb illi “r-risposti li ngħatajt fl-aħħar tal-intervista kienu aħjar minn tal-bidu. Kien evidenti illi aktar ma beda jgħaddi l-ħin l-attriċi bdiet tikkalma”. Qal ukoll illi “dan ma huwiex każ fil-fehma tiegħi illi kieku

jimmerita l-interdizzjoni tal-attriċi”¹. Ma ntalbitx perizja addizzjonali u l-qorti hija tal-fehma illi ma hemm xejn fil-proċess li jwaqqa' l-konklużjoni ta' fatt li wasal għaliha l-espert u l-konklużjoni ta' dritt li waslet għaliha l-ewwel qorti.

8. L-ewwel aggravju huwa għalhekk miċħud.
9. It-tieni aggravju jolqot iċ-ċaħda tal-eċċezzjoni ta' preskrizzjoni taħt l-art. 2143 tal-Kodiċi Ċivili, *i.e.* il-preskrizzjoni ta' tletin sena li tolqot l-azzjonijiet kollha. Il-konvenuti fessru dan l-aggravju hekk:

“... .. mhuwix minnu li l-attriċi Ġużepa Portelli saret taf bl-iskrittura mertu tal-kawża meta d-dokument ġie prezentat fil-kawża l-oħra li għadha tinsab pendent. Illi fil-fatt l-attriċi Ġużepa Portelli kienet ben konsapevoli ta' dina l-iskrittura u ilha taf għal aktar minn tletin (30) sena li din il-kirja ġiet trasferita fuq isem ħuha Emanuel Portelli u *cioè* żewġ u missier il-konvenuti ri-appellanti. Ġużepa Portelli stess ... fl-*affidavit* tagħha stess ikkonfermat li hija kienet ilha taf li l-kirja nqalbet fuq ħuha Emanuel Portelli:-

““Naf li wara l-mewt ta' missieri l-kirja kienet daret fuq ħija Emanuel iżda ħija naf li anke kellem avukat sabiex il-kirja tiġi fuqi u fuqu.”

“Illi *nonostante* dikjarazzjoni tant ċara xorta waħda tali dikjarazzjoni ġiet injorata u l-eċċezzjoni tal-konvenuti appellanti miċħuda. Dikjarazzjoni aktar ċara minn din ma jistax ikun hemm. Hawnhekk l-attriċi stess qiegħda tgħid li hija taf li l-kera nqalbet fuq isem ħuha Emanuel Portelli, iżda però għazlet li għal aktar minn tletin sena hija ma tgħid xejn u lanqas qatt ma kkontestat dan il-fatt. Illi għalhekk *ormai* din il-kawża hija preskritta”

10. Għandu jingħad qabel xejn illi l-attriċi ma hijiex qiegħda fittex dikjarazzjoni tan-nullità tal-obbligazzjoni tagħha taħt il-kitba tal-25 ta' Ġunju 1978 daqskemm dikjarazzjoni tal-ineżistenza tal-obbligazzjoni billi dan

¹ Fol. 37 tal-proċess tal-ewwel qorti.

huwa każ mhux ta' vizzju tal-kunsens iżda ta' ineżistenza tal-kunsens. Għalhekk, strettament, l-azzjoni tal-attriċi ma tintlaqatx bi preskrizzjoni.

11. F'kull każ, iżda, il-qorti xorta temmen illi l-attriċi ma kinitx taf bil-kitba u tgħid illi l-konvenuti kienu selettivi ferm fis-silta mill-*affidavit* tal-attriċi illi iċċitaw u wkoll fl-interpretazzjoni li taw lil dik is-silta. Fil-fatt l-attriċi ma tgħidx illi ilha taf minn meta miet missierha li l-kiri dar fuq Emanuel Portelli, l-awtur tal-konvenuti, iżda illi taf issa li l-kiri dar fuq Emanuel Portelli wara li miet missierha. F'partijiet oħra tal-istess *affidavit* l-attriċi tgħid illi sakemm dam ħaj Emanuel Portelli kienet tagħtih il-flus biex iħallas il-kera f'isimha². Barra minn hekk, l-attriċi baqgħet tgħix fil-fond sa meta ftit qabel ma fetħet il-kawża kellha tmur toqgħod ma' ħaddieħor minħabba saħħitha. Qatt ma kienet disturbata fit-tgawdija tal-fond u għalhekk ma kellha ebda raġuni biex taħseb illi l-kiri ma kienx għadu jgħajjat lilha.

12. Ma huwiex kontestat mill-konvenuti illi, kif wara kollox igħid l-art. 2137 tal-Kodiċi Ċivili, "il-preskrizzjoni ta' azzjoni tibda minn dak inhar li din l-azzjoni tista' tiġi esercitata". L-attriċi ma setgħetx teżercita l-azzjoni qabel ma saret taf bil-kitba meta din ġiet preżentata fl-atti tal-kawża 127/2007 u għalhekk it-tletin sena ma laħqux għaddew.

² *Ibid. foll. 59 et seq.*

13. Naturalment, dan qiegħed jingħad bla ħsara għal dak li ngħad fuq³, illi azzjoni għal dikjarazzjoni ta' ineżistenza ma tintlaqatx bi preskrizzjoni.
14. L-añħar aggravju tal-konvenuti huwa miċħud u, għalhekk, l-appell inċidentali huwa wkoll miċħud. Ngħaddu issa għall-appell tal-attriċi.
15. L-ewwel aggravju tal-attriċi jolqot id-deċiżjoni tal-ewwel qorti illi min-ħabba nuqqas ta' interess ġuridiku l-attriċi ma għandhiex legittimazzjoni attiva biex titlob dikjarazzjoni tal-falsità tal-firem ta' terzi. Marbut ma' dan hemm ukoll it-tieni aggravju dwar iċ-ċaħda tat-talba għal dikjarazzjoni ta' nullità tal-kitba. Dawn l-aggravji, li nistgħu nqisu-hom flimkien, l-attriċi fissanthom hekk:

“Illi fl-ewwel lok l-esponenti ma taqbilx mat-tielet kap tad-dispożittiv tas-sentenza, *cioè* fejn l-ewwel qorti ddikjarat illi l-attriċi ma għandhiex interess ġuridiku sabiex tattakka l-firem ta' persuni oħra li hemm fl-iskrittura tal-ħamsa u għoxrin (25) ta' Ġunju tas-sena elf disa' mija ħamsa u sebgħin (1975)⁴. Dwar dan l-esponenti ssostni illi l-ewwel onorabbli qorti ma kinitx korretta u jidher li interpretat it-talbiet attriċi b'mod żbaltat. Dan għaliex iktar milli qiegħda tattakka l-firem tal-partijiet l-oħra, l-attriċi qiegħda fl-ewwel talba tagħha fir-rikors ġuramentat tgħid u titlob dikjarazzjoni illi minħabba l-fatt illi kemm il-firem tagħha kif ukoll minħabba l-fatt li hemm firem oħra li huma falsifikati dan għandu jwassal għan-nullità ta' din l-iskrittura. Jekk xi ħadd poġġa firma falza, hi ta' min hi, fuq skrittura, u dan għal motiv qarrieq u bi frodi ta' dik il-persuna li suppost tagħha hija l-firma, dak id-dokument huwa milqut u vizzjat bi frodi u in linea mal-massima illi *fraus omnia corrumpit* dik l-iskrittura ma tistax tiġi dikjarata għajr nulla u bla effett. Huwa għalhekk illi l-attriċi għandha kull interess mhux biss li tottjeni dikjarazzjoni li l-fiima tagħha hija falza iżda anke dikjarazzjoni fl-istess sens dwar suppost firmatarji oħra fuq dik l-iskrittura. Dan sabiex il-falsità ta' dawk il-firem twassal għal dak li wkoll tablet l-attriċi u *cioè* dikjarazzjoni ta' nullità a bażi ta' frodi.

“

³ Para 10, *supra*.

⁴ *Recte*, 1978.

“Fit-tieni lok u in aġġunta mal-ewwel aggravju jingħad illi l-ewwel talba tal-attriċi kienet fis-sens illi l-iskrittura tiġi dikjarata nulla. L-ewwel onorabbli qorti għalkemm qalet illi l-firma tal-attriċi kienet waħda falsifikata u li l-iskrittura ma tagħmilx stat fil-konfront tagħha, naqset milli tiddikjara n-nullità tal-istess skrittura. L-esponenti temmen illi l-konvenuti jew il-predeċessuri tagħhom fit-titolu ffalsifikaw il-firma ta' Ġużepa Portelli u ta' tnejn min-nies oħra sabiex jottenu vantaġġ indebitu għalihom. Minħabba din il-falsifikazzjoni ta' firem, illi mingħajr dubju ta' xejn hija azzjoni li għandha tiġi ekwiparata għal frodi, din l-iskrittura ma tistax tiġi interpretata mod ieħor għajr bħala nulla. Il-qerq ta' din l-iskrittura jkompli joħroġ meta fuq din l-istess skrittura kien hemm persuna li għamlitha bħala xhud tal-firem meta jirriżulta b'mod indubitat illi l-ebda firma ma saret quddiem dan is-suppost xhud tal-firma illi *inoltre* jirriżulta li kien iz-ziju tal-konvenuta Belignia Portelli. L-ewwel onorabbli qorti lanqas biss għamlet l-ickien referenza għal dan il-punt, li l-esponenti tqis importanti. Konsegwentament l-attriċi tinsisti għat-talba tagħha għan-nullità ta' din l-iskrittura għaliex mill-mod kif iddeċidiet l-ewwel onorabbli qorti jidher illi għalkemm l-ewwel qorti qiegħda tgħid illi din l-iskrittura ma torbotx lill-attriċi, min-naħa l-oħra ma ġietx dikjarata n-nullità tal-istess skrittura.”

16. Dawn l-aggravji huma żbaljati għal żewġ raġunijiet. Qabel xejn il-firma ta' terzi persuni ma tistax tiġi impunjata jekk mhux f'kontestazzjoni ma' dawk l-istess persuni li ċertament għandhom interess fil-kwistjoni jekk firma hijiex tagħhom, u għalhekk torbothom, jew le. Barra minn hekk, kejl tal-interess ġuridiku f'talba huwa l-utilità li tiegħu l-attriċi mill-azzjoni jekk dik it-talba tintlaqa'. Fil-każ tallum, hekk kif ġie dikjarat illi l-firma li tidher fuq il-kitba ma hijiex dik tal-attriċi, u li għalhekk l-attriċi ma hijiex parti fuq dik il-kitba, dak li tgħid il-kitba huwa, għaliha, *res inter alios acta*. Ukoll jekk il-kitba tibqa' tiswa biex torbot lill-partijiet l-oħra, dan għall-attriċi *neque nocet neque prodest*. L-attriċi ma tista' tikseb xejn iżjed b'dikjarazzjoni tan-nullità ta' ftehim bejn haddieħor minn dak li għa kisbet bid-dikjarazzjoni illi dak il-ftehim lilha ma jorbothiex.

17. L-ewwel żewġ aggravji huma għalhekk miċħuda.

18. L-añhar aggravju tal-attriċi jolqot id-deċiżjoni dwar l-ispejjeż. Dan l-aggravju fissritu hekk:

“Illi fit-tielet lok l-esponenti ma taqbilx mad-deċiżjoni tal-ewwel onorabbli qorti illi l-ispejjeż ikunu kollha a karigu tal-attriċi “minñabba li din il-kawża saret inutilment, b’dan li l-ispejjeż relatati mal-perizja ta’ Dr Juliana Scerri Ferrante hi a karigu tal-konventi peress li dan l-eżerċizzju kien xorta jkollu jsir kieku din il-kawża ma saritx”. Fl-ewwel lok l-esponenti jirrelewa illi fil-konsiderazzjonijiet tagħha l-ewwel onorabbli qorti bl-ebda mod ma immotivat din id-deċiżjoni strana dwar l-allokazzjoni tal-kap tal-ispejjeż. L-uniku spjegazzjoni żgħira li tat kien biss fid-*decide* tagħha. Però bl-ebda mod fis-sentenza tagħha ma ġie spjegat għalfejn “Din il-kawża saret inutilment”. L-esponenti qiegħed jifhem illi l-ewwel onorabbli qorti f’aspett illi din l-iskrittura setgħet ġiet attakkata fil-kawża l-oħra li fiha ġiet esebita. Iżda l-esponenti ma jaqbilx ma’ dan. Dan għaliex fil-kawża l-oħra l-esponenti qatt ma seta’ jottjeni xi forma ta’ kundanna fil-konfront tal-konvenuti odjerni, li kienu huma l-awturi tal-iskrittura falza (*qua* eredi ta’ missierhom) peress illi f’dik il-kawża dawn huma biss intervenuti fl-istess kawża; u kif inhu risaput intervenut f’kawża ma jista’ jiġi qatt ikkundannat. Similment l-esponenti ma jistax jara kif seta’ jwessa’ l-ambitu tal-kawża l-oħra sabiex fiha tinkorpora dak kollu li sar f’din il-kawża.

“Lanqas jista’ jingħad illi din il-kawża saret inutilment għax anke d-deċiżjoni li tat l-ewwel qorti stess żgur ser isservi ta’ utilità f’gudizzju ieħor.

“L-esponenti tħoss illi l-ewwel onorabbli qorti iddeċidiet f’hażin dwar il-kap tal-ispejjeż anki *ai termini* tal-artikolu 223(1) tal-Kap. 12 tal-Liġijiet ta’ Malta illi jagħmilha tassattiva illi l-qorti għandha tikkundanna għall-ispejjeż lil dik il-parti li ttitlef il-kawża. Fil-każ odjern, galadarba l-kawża ġiet deċiża favur l-attriċi, l-attriċi ma setgħet qatt tiġi kkundannata tħallas l-ispejjeż jekk mhux għal xi raġunijiet straordinarji li wieħed kellu jistenna li jkunu elenkati fil-konsiderazzjonijiet tas-sentenza.”

19. Għal dan l-aggravju l-konvenuti wiegħbu illi:

“Il-kawża odjerna ġiet intavolata meta, fl-istadju tal-provi ta’ kawża oħra fl-ismijiet Ġużeppa Portelli v. Direttur tal-Ufiċċju Kongunt 127/2007 AE, fejn il-konvenuta appellata Beligna Portelli intervjeniet fil-kawża, ġie esebit document. Dan id-dokument kien juri li l-attriċi f’dik il-kawża (l-attriċi appellanti fil-kawża odjerna) mhux talli kienet taf u kienet konxja tal-fatt illi l-kirja tal-art mertu ta’ dik il-kawża daret fuq huha Emanuel Portelli (ir-raġel ta’ Beligna Portelli) iżda illi hija, flimkien ma’ wħud mill-membri oħra tal-familja tagħha, kienu taw l-awtorizzazzjoni tagħhom espressament biex il-kirja ddu fuq Emanuel Portelli permezz ta’ dik l-istess skrittura. Wara li ġie żvelat dan id-dokument, li l-original tiegħu jinsab għand is-Sorijiet tal-Ursolini, il-Belt, l-attriċi rreklamta li l-firma fuq l-istess skrittura ma kinitx tagħha, u intavolat il-kawża odjerna. Dan

għamlitu minkejja illi setgħet faċilment talbet l-eżami tal-istess firem fil-kawża għa pendent *ai termini* tal-artikolu 634 u 635 tal-Kap 12, liema artikoli jaqgħu taħt is-subtitolu *Fuq il-Prova b'Dokumenti*. L-appellanta targumenta illi din il-kawża kellha ssir separatament għaliex il-konvenuti odjerni f'dik il-kawża l-oħra kienu biss intervenuti fil-kawża u għalhekk ma setgħet tingħata l-ebda kundanna fil-konfront tagħhom. Anzi qed jiġi sottomess illi l-appellanta hija proċeduralment skorretta u kien proprju f'dan is-sens illi l-kawża odjerna saret inutilment għaliex l-artikoli 634 u 635 tal-Kap. 12 jipprovdu linja ta' gwida ċara ta' kif parti f'kawża tista' fl-istess kawża tagħmel il-verifiki tagħha rigward il-firma ta' dokument prodott mingħajr il-ħtieġa li tinkorri spejjeż ta' kawża separata u distinta. Minn dan l-aspett l-ewwel qorti onorabbli kienet korretta meta qalet "L-attrici ma kellhiex għalfejn toqgħod tagħmel kawża sabiex tikkontesta li l-firma ta' Guzeppa Portelli saret minnha". Jiġi ritenut illi kien minn dan l-aspett illi l-ewwel qorti onorabbli ħasset li għandha tordna li l-ispejjeż tal-kawża, salv l-ispejjeż tal-espert kalligrafu, għandha tbatihom l-attrici, Guzeppa Portelli."

20. L-ewwel qorti kienet tal-fehma illi l-kawża tallum "saret inutilment" għax dehrilha illi l-attrici setgħet qajjmet il-kwistjoni tal-falsità tal-firma tagħha fuq il-kitba tal-25 ta' Ġunju 1978 fil-kawża 127/2007 flok tiftaħ il-kawża tallum. Il-konvenuti, fit-tweġiba tagħhom, iġiddu illi dan seta' jsir taħt l-artt. 634 u 635 tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili.
21. Dawk l-artikoli iżda jgħidu kif issir verifika ta' firma, mhux in kontestazzjoni ma' min. Din il-qorti taqbel mal-attrici illi din ma setgħetx titlob dikjarazzjoni tal-falsità tal-firma jekk mhux in kontestazzjoni mal-benefiċjari tal-obbligazzjoni mañluqa b'dik il-firma, *i.e.* mal-konvenuti. Sewwa qalet ukoll l-attrici illi l-konvenuti tallum kienu biss intervenuti, u mhux imsejña, fil-kawża 127/2007 u għalhekk ma kinux konvenuti u ma setgħux jiġu kundannati.
22. L-aggravju għalhekk jixraq illi jintlaqa' għax il-kawża tallum kienet meħtieġa u ma saritx "inutilment". Mhix qiegħda tgħid sew iżda l-attrici

fejn tgħid illi ma kellhiex teñel spejjeż għax l-kawża nqatgħet favuriha; il-kawża ma nqatgħetx għalkollox favuriha għax uñud mit-talbiet tagħha ma ntlagghux.

23. Il-qorti għalhek sejra tirrifirma s-sentenza appellata billi tħassar il-kap tal-ispejjeż u, minflok, tordna illi sehem minn tlieta ($\frac{1}{3}$) tal-ispejjeż tal-ewwel grad tħallashom l-attriċi u żewġ ishma minn tlieta ($\frac{2}{3}$) jħallsuhom il-konvenuti, waqt illi l-ispejjeż tal-perizji jħallsuhom il-konvenuti.
24. Għal dawn ir-raġunijiet il-qorti tiċċhad l-appell inċidentali tal-konvenuti u tilqa' l-appell tal-attriċi billi tirrifirma l-kap tal-ispejjeż tal-ewwel grad kif imfisser fil-paragrafu ta' qabel dan, u tiċċhdu fil-bqija.
25. L-ispejjeż tal-appell inċidentali jħallsuhom kollha l-konvenuti u l-ispejjeż tal-appell ewlieni jinqasmu hekk: żewġ ishma minn tlieta ($\frac{2}{3}$) tħallashom l-attriċi u sehem minn tlieta ($\frac{1}{3}$) jħallsuh il-konvenuti.

< Sentenza Finali >

-----TMIEM-----